

ปิยะบุณบอเพื่อน

みづくんの耳寄り情報コーナー

55

ก่อนอื่น ผมต้องขอขอบคุณอาจารย์ทุกท่านที่ได้ใช้ตำรา『こはるといっしょに ひらがなわあ〜い』 และได้ชมตำรานี้ว่า “เป็นตำราที่ใช้ง่ายมาก ผู้เรียนก็เรียนได้อย่างสนุกเพลิดเพลิน” ในขณะที่เดียวกันก็มีคำถามว่า “ทำไมถึงไม่มีตำรา『カタカナわあ〜い』 ด้วย” ผมขอถือโอกาสใช้คอลัมน์นี้เล่าเรื่องเกี่ยวกับคะตะคะนะนะคะครับ

เรื่องนี้เกิดขึ้นที่นิวก็ร์นี่เมื่อสมัยที่ผมยังเป็นหนุ่มอยู่ ผมพบกับเพื่อนชาวนิวก็ร์นี่เป็นภาษาอังกฤษว่า “พรุ่งนี้ ผมจะไปซิดนีย์ (シドニー)” เพื่อนผมถามว่า “เฮ้ะ ที่ไหน” ผมตอบว่า “ซิดนีย์ไง (シドニーだよ)” แต่เพื่อนของผมก็ยังไม่เข้าใจ ถ้ามองกลับมาอีกหลายครั้ง ในที่สุดเขาก็เข้าใจ แล้วพูดว่า “อ้อ ซิดนีย์ [おおっ、スウィツニイ]”

นี่คงเป็นเพราะความอ่อนภาษาอังกฤษของผม หรือพูดอีกอย่างหนึ่งก็คือ คำในภาษาต่างประเทศ อย่างเช่น ภาษาอังกฤษเมื่อใช้แทนด้วยอักษรคะตะคะนะเจ้าของภาษานั้นฟังแล้วคงจะเข้าใจยาก การอ่านก็เช่นกัน และเมื่อเป็นการเขียนก็ยิ่งยากกว่า เช่นคำว่า Hollywood เมื่อเขียนด้วยอักษรคะตะคะนะจะเขียนว่า「ホリウッド」(ハリウッド)、poodle「フウテウ」(ブードル) แม้จะกังวลในเรื่องนี้แต่ก็ยังพยายามที่จะเขียนคำเหล่านี้ด้วยตัวคะตะคะนะ ถึงจะมีกฎการเขียนภาษาต่างประเทศด้วยอักษรคะตะคะนะ เช่นภาษาอังกฤษ ก็ตามแต่จะสอนมากแค่ไหน ผู้เรียนก็ไม่ค่อยจะเข้าใจนัก

การสอนอักษรคะตะคะนะ ปกติจะสอนหลังจากการสอนอักษรฮิระกะนะ เรื่องการสอนให้ครบถ้วนแค่ไหนนั้น ยังคงเป็นปัญหาอยู่บ้าง นอกจากเรื่องการจัดแบ่งระหว่างรูปกับเสียงและการอ่านการเขียนหน่วยคำ คำศัพท์แล้วมีตำราบางเล่มที่นำเสนอกฎการเขียนคะตะคะนะของชื่อสถานที่ในประเทศต่างๆ ชื่อคนอีกด้วย

ในตำรา『こはるといっしょに ひらがなわあ〜い』 นี้ เป็นการแนะนำอักษรคะตะคะนะให้ผู้เรียนได้ทราบพอสังเขป เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเขียนอ่านชื่อประเทศของผู้เรียนและชื่อของผู้เรียนได้ จากนั้น คำศัพท์ที่เขียนด้วยอักษรคะตะคะนะที่ได้พบเห็นในการเรียนแต่ละวัน เช่น「カメラ」「テーブル」ก็ให้ผู้เรียนจำไปพร้อมกับวิธีการเขียนเหมือนกับคำศัพท์อื่นๆ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ให้ผู้เรียนมีความเชี่ยวชาญในคำศัพท์ที่เขียนด้วยอักษรคะตะคะนะเป็นไปแบบธรรมชาติ และเป็นความพยายามที่จะช่วยลดภาระการเรียนของผู้เรียนที่เรียนภาษาญี่ปุ่นเป็นวิชาเลือกซึ่งมีชั่วโมงเรียนจำนวนน้อยลงไปได้บ้าง

ในการอบรมเมื่อไม่นานมานี้ ผมเขียนคำว่า「ケータイ」ที่กระดานชนวนนั้น ก็มีคำถามถามขึ้นมาว่า “ทำไมเขียน 携帯 ด้วยอักษรคะตะคะนะ” ตัวผมเองก็คิดว่า “เขียน「ケータイ」ก็ไม่แปลกอะไร แต่ว่าเป็นเพราะอะไร” ผมจึงได้ลองหาเหตุผล จึงพบว่า อักษรคะตะคะนะนั้น นอกจากใช้เขียนคำที่มาจากภาษาต่างประเทศ ชื่อสถานที่ ชื่อคนแล้ว ยังใช้เขียนในอีกหลายกรณี

1. คำศัพท์ด้านวิชาการ คำศัพท์เฉพาะทาง คำศัพท์ที่ไม่มีในพจนานุกรม 常用漢字 คำศัพท์ที่เขียนด้วยอักษรคันจิยาก เช่น「ヒ素(砒素)」「リン(隣)」「ガン(癌)」「小児マヒ(麻痺)」
2. ใช้เมื่อต้องการเน้นคำศัพท์นั้น เช่น「みんなでガンバロウ」
3. คำศัพท์ที่เลียนท่าทางและคำศัพท์เลียนเสียง เช่น「雨がザアザア降っています。」「ブクブク太っている。」
4. คำแสลง「チビ」「ノッポ」 เป็นต้น
5. ชื่อสัตว์ พืช เครื่องมืออุปกรณ์「カモシカ」「スギ」「カギ」「ネジ」 เป็นต้น
6. ชื่อเฉพาะของชื่อบริษัท ชื่อสินค้าผลิตภัณฑ์「ソニー」「ホンダ」 เป็นต้น (จาก 国際交流基金「教師用日本語教育ハンドブック2新表記」)

ผมคงจะอธิบายได้ตามนี้นะครับ ตอนนั้นคงเขียนคำศัพท์ด้วยอักษรคะตะคะนะโดยไม่ได้อะไรมากนักเอง คำว่า「ケータイ」จึงจัดอยู่ในข้อ 5 ภาษาญี่ปุ่นที่เขียนอยู่ทุกๆ วันโดยไม่ได้คิดอะไรนะ นั่น เมื่อจะให้อธิบายอย่างจริงจังเช่นนี้แล้ว ก็ทำให้เกิดความรู้สึกว่า “เข้าใจแล้ว” ผู้เรียนก็เช่นกันนะครับ บางครั้งการเกิดความรู้สึกว่าเข้าใจแล้วเช่นนี้ ก็อาจจำเป็นเช่นกัน

『こはるといっしょに ひらがなわあ〜い』を使っている先生方から、「とても使いやすく、生徒も楽しく勉強できる」というお褒めのことをたくさんいただきました。ありがとうございます。同時に「どうして『カタカナわあ〜い』をつくらないんですか」という声も聞かれました。そこで今日は「カタカナのはなし」をお送りします。

若いころニューギニアという国に住んでいたときのことです。ニューギニア人の友人に「わたしは明日「シドニー」(Sydney)へ行ってきます。」と英語で言いました。すると彼は「えっ、どこに?」とききます。「シドニーだよ。」とわたし。それでもわからず、なんども聞きなおす友人。やっと「おおっ、スウィツニイ」とわかってくれました。

これは私の下手な英語のせいなのですが、裏を返せば、カタカナにした英語などの外来語が、その母語話者にとっていかにわかりにくい、ということだと思います。読むのでもそうなのですから、書くとなるとなおのことです。Hollywoodは「ホリウッド」(ハリウッド)、poodleは「フウテウ」(ブードル)と書いたりします。みんな一生懸命頭を悩ましながら書きますが、英語などの外国語をカタカナで書き表す規則など、いくら教えてもなかなかわからないでしょう。

カタカナの導入は、ふつう、ひらがなの導入後すぐに行われているようです。どこまで完全に行うか、ということがしばしば問題になります。形と音の判別や単語単位での読み書き以外にも、外国の地名や人名をカタカナで表記する規則までとりあげている教科書もあります。

『こはるといっしょに ひらがなわあ〜い』では、カタカナは紹介程度にとどめ、自分の国の名前と自分の名前が読めて、書ければいいということにしています。あとは、日々の授業の中で出会う、「カメラ」「テーブル」などのカタカナ語を、ほかのことと同じように表記といっしょに覚えていくことによって、自然にカタカナもマスターしていくという考え方です。学習時間が少ない選択科目で勉強している生徒たちの負担を、少しでも軽減しようという試みです。

以前、ある研修会で、黒板に「ケータイ」と書きました。するとすかさず「どうして「携帯」をカタカナで書いているのですか。」と質問がありました。自分でも「さて、「ケータイ」と書いてもおかしくないがどうしてだろう」と思ったので調べてみました。カタカナは外来語や外国の地名・人名の表記のほかにもいろいろの場合に使われています。

- 1 学術用語や専門用語で、常用漢字にない、難しい漢字を用いることば。「ヒ素(砒素)」「リン(隣)」「ガン(癌)」「小児マヒ(麻痺)」など。
- 2 そのことばを強調するとき。「みんなでガンバロウ」
- 3 擬態語や擬音語。「雨がザアザア降っています。」「ブクブク太っている。」
- 4 俗語。「チビ」「ノッポ」など。
- 5 動物名や植物名、道具の名前など。「カモシカ」「スギ」「カギ」「ネジ」など。
- 6 特定の会社名や商品名など。「ソニー」「ホンダ」など (国際交流基金「教師用日本語教育ハンドブック2新表記」より)

そういえばそうですね。こんなときには何気なくカタカナを使っているようですね。「ケータイ」は上の5番にあたります。毎日何気なく書いている日本語でも、こんな風にしっかりと説明されると、なるほど、という気持ちになりますね。学習者にも時々、こういったなるほどの気持ちが必要なのかもしれません。